

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ОСОБИСТОСТІ: МЕЖІ МОЖЛИВОСТЕЙ

Горлова О.В.

к.філол.н., доцент кафедри світової літератури

*Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»,*

yelena77@ukr.net

UNLIMITED EDUCATION PERSONALITY: BORDERS OF OPPORTUNITIES

Horlova Olena

*PhD in Philology, associate professor of department of World Literature
department Horlivka Institute for Foreign Languages State Higher Educational
Institution “Donbas State Pedagogical University”, Bakhmut, Ukraine*

yelena77@ukr.net

Анотація. У статті розглядається безперервна освіта особистості та межі її можливостей, які багато в чому визначаються ступенем її власної активності і її власних зусиль по вилученню зі змісту освіти актуальних життєвих сенсів і цінностей. Кожна особистість унікальна і має свої передумови, джерела та мотиви безперервної освіти, але межі можливостей розширюються для допитливого розуму і сильного характеру. Пропонується розглянути фактори, які визначають цінність, значимість особистості.

Ключові слова: безперервна освіта, особистість, можливості, цінності.

Abstract

The article deals with the unlimited education personality and the limits of its capabilities, which are largely determined by the degree of its own activity and its own efforts to extract from the content of education relevant vital senses and values. Each person is unique and has its own preconditions, sources and motives of continuous education, but the boundaries of possibilities are expanded for inquisitive mind and strong character. It is proposed to consider the factors that determine the value, the significance of the individual.

Key words: continuous education, personality, possibilities, value.

Ідея безперервної освіти, що отримала помітне місце серед передових ідей кінця ХХ століття, сьогодні займає положення одного з найважливіших принципів освітньої політики України.

Незважаючи на те, що поява цієї ідеї була обумовлена, в першу чергу, запитами прискореного розвитку техногенного соціуму, розробка проблематики вітчизняного безперервної освіти не обмежується вузькопрофесійними і кар'єрними орієнтаціями, не зводиться до сфери виробничої діяльності людини. Навпаки, сьогодні все більше утверджується уявлення про безперервне освіту як «сутнісної характеристики буття сучасної людини», акцентується увага на його гуманістичній і справді антропологічній функції, на важливій ролі розвитку і саморозвитку особистості [4].

Інформаційне суспільство висуває нові вимоги до освіти. Процеси глобалізації, інформатизації, прискорення впровадження нових наукових відкриттів, швидкого оновлення знань і появи нових професій висувають вимоги професійної мобільності та безперервної освіти. Нові соціальні запити визначають нові цілі освіти і стратегію його розвитку [7].

Безперервна освіта як стиль життя відображає народне прислів'я: «Вік живи, вік учись». У сучасному світі, який безперервно змінюється, необхідно навчити дитину вчитися і здобувати знання самостійно. Завдання педагога організувати навчальну діяльність так, щоб кожна дитина була успішна на певному етапі, а так же змогла використовувати набуті навички побудови навчальної діяльності для своєї подальшої освіти.

Слід зазначити, що проблема реалізації системно-діяльнісного підходу гостро постала не тільки в Україні. Так, в розробленій Європейським союзом стратегії освіти в інтересах сталого розвитку суспільства, перед педагогами ставиться завдання перейти від простої передачі знань, умінь і навичок, необхідних дітям для існування в сучасному суспільстві, до готовності жити і діяти в швидкозмінних умовах, брати участь в плануванні соціального розвитку, вчитися передбачати наслідки [6].

Мета безперервної освіти не в тому, щоб вчити людину все життя, а в тому, щоб вона вчилася сама. Але це означає перегляд цілей, змісту навчання, яке повинно сформувати у людини готовність до самоосвіти, саморозвитку, і, в зв'язку з цим, готовність до цілепокладання, здатність до самоорганізації, рефлексії, адекватної самооцінки, корекції своєї діяльності, а значить, самовдосконалення. Причому це відноситься як до учнів, так і до вчителів. При такій постановці завдань саме безперервна освіта вчителя виступає гарантом розвитку потреби і мотивації безперервної освіти у кожного його учня.

Професіоналам будь-якого профілю необхідно постійно підвищувати кваліфікацію, щоб «бути у формі». Це не чиясь примха, спущена зверху у вигляді чергового циркуляра, це веління часу. І це особливо важливо для тих, чия спеціальність – вчити інших. Для здійснення педагогічної діяльності диплом вищої освіти є необхідною, але недостатньою умовою.

Сучасний педагог проходить навчання протягом всієї своєї педагогічної кар'єри, і це не тільки курси підвищення кваліфікації, які стали вже традиційними хоча постійно змінюються форми їх проведення, даючи потужний стимул до самоосвіти. Але і проблемні, дистанційні курси, які організовують багато освітніх центрів в різних регіонах країни. Вони дозволяють педагогу вдосконалювати свою майстерність у різних напрямках професійної діяльності, розширюючи межі можливого розвитку. Буквально щодня педагог збагачує свої знання, освоює нові компетенції. І на це, перш за все, його надихають учні – люди нового покоління.

В основі безперервної освіти людини лежить інтенсивна самостійна робота, сьогодні вона може вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість різноманітного контакту з педагогом, як безпосереднього живого спілкування так і опосередкованого – по телефону, факсу, електронною або звичайною поштою, в мережі та ін.

Багаторічна практика роботи в освітній установі показала результативність наступних форм організації навчальної діяльності: факультативні заняття;

курси за вибором; проектні та дослідницькі роботи; заняття за індивідуальним планом; дистанційне навчання. Безперервна освіта людини виражається і в формуванні його індивідуальної освітньої траєкторії.

Тим часом ще 65 років тому, в 1954 році, Лоуренс Кьюбі в статті «Забута людина в освіті» заявив, що «кінцева мета освіти – допомогти індивіду стати людиною в тій повній мірі, в якій вона тільки здатна», здатна з урахуванням її об'єктивних можливостей, в тому числі історично обмежених і історично розмежованих. У складній сучасній ситуації суспільство потребує, як підкреслював Абрахам Маслоу, в типі людини, жити в світі, який постійно змінюється з урахуванням його власних якісних змін. При цьому самовдосконалення людини, її розвиток, зростання потреби і можливості самореалізації об'єктивно стають головною метою людини і суспільства в ХХІ ст.

За твердженням однієї з найуспішнішої людини сучасності Білла Гейтса, є три чинники, які визначають цінність, значимість, конкурентоспроможність людини: це, по-перше, його знання; по-друге, доступ до технології, яка пов'язує його з тими, хто має необхідні знання, і, по-третє, середовище, яке мотивує людину на розвиток [6].

Отже, у кожної людини свої передумови, джерела та мотиви безперервної освіти, але межі можливостей розширюються для допитливого розуму і сильного характеру.

Хоча всі розуміють, що безперервне навчання в сучасному світі є нагальною потребою, саме визначення поняття безперервного навчання трактується по-різному, причому відмінності в його тлумаченні часом серйозно розмивають сенс цього поняття.

В утилітарному розумінні завданням безперервного навчання є підвищення добробуту як окремої особистості, так і всієї нації, що надає своїм громадянам можливості для постійного самовдосконалення. Але в більш широкому сенсі слова мова йде про внутрішній стан окремих людей, які ставлять на перше місце не стільки матеріальні цінності, скільки самоповагу і

позитивну самооцінку, якщо вони мають можливість і схильність безперервно відкривати для себе щось нове. У постійно мінливому, нестабільному світі здатність до безперервного навчання дозволяє легше адаптуватися до нових умов життя. Але безперервне навчання не пов'язане з рішенням тільки насущних завдань. Ніхто не може сказати, що буде визначати шляхи розвитку нашого суспільства в найближчі півстоліття: нові наукові відкриття або досягнення в області філософії і мистецтва [4].

По суті, освіта неможлива без звернення до особистості, проте необхідно розуміти, що в освітньому процесі особистість може грати принципово різні ролі. На це вказують Є. В. Бондаревська, В. В. Серіков, І. С. Якиманська та інші прихильники особистісно орієнтованої освіти. Так, В. В. Серіков в своїй роботі «Особистісно орієнтована освіта: пошук нової парадигми» [5, с. 5] відзначає, що традиційна освіта використовує особистість як засіб, спираючись на механізми особистісного існування людини (мотивацію, ціннісні орієнтації, пошук смислів і ін.) як на «рушійні сили» досягнення цілей, заданих ззовні [5, с. 59]. Цю думку розвиває Л. М. Пермінова, звертаючи увагу на те, що зміст освіти виявляється зовнішнім, відчуженим від суб'єкта в тому сенсі, що ззовні визначається перелік «корисних» для того, хто навчається знань і умінь, ззовні задається певна таксономія цілей, елементів освіти і базових видів діяльності, в той час як освіта людини повинно бути включено в життєвий контекст останнього і бути продуктом його власної діяльності [2, с. 19].

В особистісно ж орієнтованому освіті і сама особистість, і механізми її особистісного існування (смыслотворчості, рефлексія, вибірковість, відповідальність та ін.) виступають у вигляді мети [5, с. 5], а елементи змісту освіти, включаючи знання, вміння і навички, переводяться в розряд засобів досягнення цієї мети. Тут значущим стає не просто пізнання, а й ціннісне осмислення змісту освіти, тобто осягнення суб'єктом сенсу і цінності цього змісту для самого себе. Визначальне значення набуває не сам факт засвоєння готового знання з області культури, а момент, пов'язаний з виробленням на

основі цього знання власної системи особистісно значущих культурних смислів і цінностей.

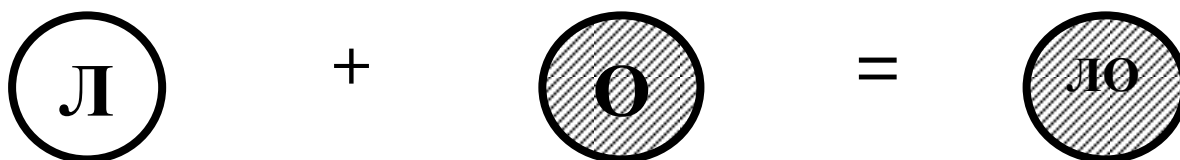
Зрозуміло, що результат освіти особистості в другому випадку буде зовсім іншим, ніж в першому. Якщо в традиційній освіті розвиток особистості і її особистісних функцій забезпечується як «супутній» результат освітньої діяльності, то в другому випадку – це головний планований результат.

З точки зору розглянутої нами проблеми вкрай важливою є думка про те, що «матеріал», з якого створюється особистість, спочатку несе в собі «заряд суб'єктності».

Облік активної суб'єктної позиції учня має принципове значення, так як наявність або відсутність даної позиції багато в чому визначається освітнім результатом. Наочно якісна відмінність освітніх результатів дозволяють побачити схеми 1 і 2, де «Л» – людина, О – освіту, а «ЛО» – людина освічена. На схемах видно, що і в першому, і в другому випадку результатом освіти виступає «освічена людина». Але якісні характеристики результатів освіти істотно відрізняються (це чітко видно по характеру штрихування), тому що принципово відрізняються позиції «суб'єкта» і «об'єкта», які займають навчаються в освітньому процесі.

На схемі 1 відображена позиція «об'єкта», характерна для парадигми знання, коли людина розглядається як об'єкт педагогічного впливу. Він насичується необхідними відомостями з області культури у вигляді готової, переробленої інформації.

Схема 1

В освітній діяльності, спрямованій безпосередньо на навчальний матеріал, від учнів вимагається почути, прочитати, повторити і запам'ятати. Основним результатом освіти стає перехід від незнання до знання, інші

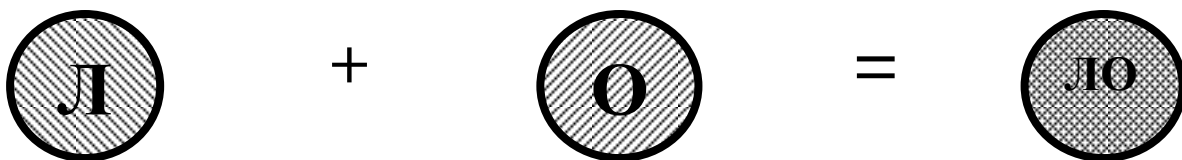
результати досягаються «попутно». В результаті поняття «освічена» людина втрачає цілісність, стаючи синонімом понять «інформованої» і «знаючої».

«Освічену» людини в сенсі «знаючу» і «інформованої», можна уявити як людину яка одягнула «культурний одяг». Цей «одяг» при необхідності можна зняти або замінити іншими. Причому сам факт наявності «культурного одяг» не гарантує культуросообразності дій суб'єкта, бо знати – ще не означає діяти. «Можна знати іслам і не бути мусульманином», – зауважує В. М. Межуєв [1, 11], можна знати про негативні сторони вчинку і не втриматися від здійснення цього вчинку і т.п. Життя дає нам масу самих різних прикладів розбіжності знань зі способом існування людини.

Інша річ, коли знання включаються в ціннісно-смыслову структуру особистості і контекст її життєдіяльності, стають частиною культурної організації людини. Це вже не «одяг», а щось більше, більше навіть ніж «шкіра і плоть», невіддільні від суб'єкта (якщо взагалі доречно говорити про матеріальне втілення нематеріального образу). Це те, що зрозуміле і суб'єктом, що становить його переконання і служить ціннісно-смысловим орієнтиром в просторі життєдіяльності.

Якщо на схемі 1 відображено в новому образі людини слід зовнішнього освітнього впливу, то на схемі 2 зафіксовано результат складної взаємодії суб'єкта і об'єктивно заданого змісту освіти.

Схема 2

Характер штрихування відображає той факт, що учень займає активну позицію і реалізує в освіті свій суб'єктний потенціал. Він не просто засвоює готову інформацію, не «накладає» її в готовому вигляді на власний досвід, а вступає у відношення до змісту освіти, осмислює його, переробляє, пропускає

через себе. У цьому випадку знання входить в особистісний досвід суб'єкта в зміненому, перетвореному вигляді, наповнюючись особистісним змістом і особистісним ставленням.

В одній зі своїх робіт, присвячених дослідженню творчих можливостей різних дидактичних систем, К.Н. Селіверстова говорить про необхідність занурення учнів саме в пошук сенсу досліджуваного матеріалу, а не в знання про досліджувані явища [3, с. 194]. Це сприяє актуалізації особистісних функцій і сутнісних сил учнів, забезпечуючи тим самим особливу якість культурного досвіду суб'єктів і становлення учня не тільки як знає, а й як розуміє, переконаного людини.

Зусиллями наукової школи В.В. Серікова досвід внутрішньої смислопошукової діяльності зведений в ранг «специфічного компонента» змісту освіти [5, с. 42] в силу того, що ніякий інший досвід не засвоюється ефективно, якщо не діє особистісно-сміслова сфера учня.

Питання про важливість безперервної освіти останнім часом пов'язують із зростанням обсягу інформації, появою нових технологій, з актуальністю необхідності зміни сфери професійної діяльності.

Сьогодні на всіх етапах безперервної освіти відбувається зміщення вектора педагогічних зусиль в сторону розвитку особистісно-сміслової сфери учнів. Цим обумовлюється необхідність переходу до освіти, в основі якого лежить діалог. Саме діалог забезпечує суб'єкту індивідуальну зону культурного розвитку і відкриває величезні можливості для вироблення індивідуальної системи особистісно значущих культурних смислів і цінностей.

Важливо, щоб культурні смисли та цінності, що досягаються учнями в ході освіти, не були «безособовими»; щоб вони відкривалися учнями в значенні «для себе». Тому необхідне створення педагогічних умов для включення ціннісно-смісловий діяльності суб'єктів в контекст їх власної життєдіяльності і співвіднесення змісту освіти з проблемами їх власного буття.

Підводячи підсумки, відзначимо, що для сучасного покоління все більш актуальним стає безперервна освіта, яке має тривалу історію в

загальносвітовому масштабі. З одного боку, безперервна освіта є відображенням об'єктивної потреби суспільства, яка досягла певного рівня економічного і соціального розвитку. Принцип безперервності розглядається як узгодження і спадкоємність знань на всіх етапах освітнього процесу. З іншого боку, безперервна освіта передбачає оновлення рівня базових знань і спеціальних навичок, необхідних для функціонування в новій економіці. У той же час безперервна освіта є вчення про довічне вдосконалення людини, розвитку його здібностей і схильностей в усі періоди його життя. Найважливішим принципом сучасної освітньої системи має стати донесення новим поколінням розуміння того, що освіта – це безперервний процес, який повинен супроводжувати людський розвиток на протязі всього його життя. Ціннісно-смысловий аспект безперервної освіти особистості поки ще слабо розроблений. Але вже сьогодні можна з повною впевненістю стверджувати, що результати освіти особистості багато в чому визначаються ступенем її власної активності і її власних зусиль по вилученню зі змісту освіти актуальних життєвих сенсів і цінностей.

Література:

1. Межуев В. М. Культурология как наука // Вопросы философии. 1997. № 2.
2. Перминова Л. М. Теоретические основы конструирования содержания школьного образования : автореф. дисс. докт. пед. наук. Москва, 1995. 38 с.
3. Селивёрстова Е. Н. От школы знания – к школе созидания: монография. Владимир: ВГПУ, 2000. 208 с.
4. Сериков В. В. Личностно-развивающая функция непрерывного образования // Непрерывное образование: XXI век. 2013. № 1. Выпуск № 1. URL:<http://cyberleninka.ru/article/n/lichnostno-razvivayuschaya-funktsiya-nepneryvnogo-obrazovaniya> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование: поиск новой парадигмы»: монография. Москва. 1998. 199 с.

6. Фельдштейн, Д. И. Проблемы психолого-педагогических наук в пространственно-временной ситуации XXI века. Доклад на общем собрании РАО 18 декабря 2012 г. URL: http://www.isae.ru/dis_issledovaniya1 (дата звернения 14.02.2019).

7. Фундаментальное ядро содержания общего образования / Рос. Акад. Наук, Рос. Акад. образования; под ред. В. В. Козлова, А. М. Кондакова. 4-е изд., дораб. Москва. Просвещение, 2011. 79 с. (Стандарты второго поколения).